

Gulyás Géza alezredes:

TÜZÉRFELDERÍTÉSÜNK KEZDETEI ÉS MŰKÖDÉSE A NAGY HÁBORÚBAN (1.)

ÖSSZEFOGLALÓ: Hazánk hadereje korszerűtlen eszközparkkal és korszerűtlen elvekkal lépett be az első világháborúba. Nem volt más a helyzet a tüzérségnél sem. Az Osztrák–Magyar Monarchia hadseregeiben a tábori lövegeknek csak mintegy negyede volt meredek röppályával tüzelni képes eszköz, általában elégtelen lőtávolsággal és csekély lőszerkészlettel. Komoly hegyitüzérségünk tulajdonképpen nem volt, hiszen a hegyiágyúk és -tarackok aránya együtt is alig valamivel emelkedett 10% fölé. A gyalogság soraiban pedig ekkor még egyáltalán nem találunk ágyúkat, illetve egyéb kérdésekben is elmaradtunk a többi hadviselő fél tüzérségétől. Sajnálatos, de bizonyos szempontból érthető, hogy egységes tüzérfelderítő rendszerről sem beszélhettünk, tüzérfelderítő alegységeink nem voltak. A háború során az egyes figyelőpontok önálló célfelderítéséből és az ütegek önálló tűzvezetéséből fokozatosan egységes felderítőrendszer és tűztervezés, tűzvezetés fejlődött ki.

KULCSSZAVAK: tüzérség, tüzérfelderítés, ágyú, világháború, üteg, gyalogság

BEVEZETÉS

Az amerikai polgárháborút az elöltöltő lövegek alkalmazása csúcspontjának is nevezhetjük. Az akkor használatos lövegek azonban – európai társaikhoz hasonlóan, zömében – 900–1500 m lőtávolságokon voltak alkalmazhatóak, akár a tüzérségi párbajokat, akár az elérő pusztítását vizsgáljuk.

Am 1861-ben a West Point-i öntőműhelyben Robert Parker Parrot kapitány feltalált egy teljesen új eljárást. Az ennek segítségével gyártott ágyúk kedvelt eszközzé váltak, mivel az erősebb csőfarnak köszönhetően ezek az eszközök, megfelelő pontosság mellett, már képesek voltak akár 3960 m-re is kilőni 8,4 kg-os lövedékeiket.

A fentebb említett öntőműhelyben készült a 203 mm-es Swamp Angel (Mocsári Angyal) nevű löveg, amely vélhetőleg történelmet írt. 1863. augusztus 22-én 01.30-kor Charles Sellmer hadnagy a löveg 79 kg-os lövedékeivel löni kezdte a tüzelőállástól 7900 yard¹ távolságban elhelyezkedő Charlestown városát. Mivel a település a löveg tüzelőállásából nem látszott, az ütegarancsnok – valószínűleg a világon először – tájolóval irányozta meg a városban lévő St. Michael-templom tornyát, és ennek segítségével vezette a tüzet.² A hajnal előtt kilőtt tizenhat gyújtólövedéket nappal még húsz társa követte, egészen addig, amíg a 36. lövés után, a cső megrepedése miatt, a löveg beszüntette a tüzet. Megszületett a megosztott irányzású tűzvezetés, és ezzel együtt valószínűleg a tüzérfelderítés is!

¹ 7900 yard = 7223,76 méter.

² Stephen R. Wise: Gate of Hell: Campaign for Charleston Harbour, 1863. University of South Carolina Press, 1944, 169.

Ez idő tájt az Osztrák–Magyar Monarchia tüzérségében az 1876-ban rendszerbe állított 1875M Uchatius-ágyúk legnagyobb lőtávolsága már 6000 lépés (4500 m) volt. Ekkor a lövegek tüzeit még elsősorban a tüzelőállásból vezették, így a korabeli optikai felderítőeszközök képessége miatt a tűzvezetés csak 3000–3500 m-re volt biztosított. Szűkebb hazánkban pedig – a kicsivel több mint fél évszázaddal korábban véget ért vesztes magyar szabadságharc egyik eredményeként – megszűnt az önálló magyar haderő, így sajnos tüzérségünk is. Az 1850-es években szerveztek ugyan magyar kiegészítésű tüzéralakulatokat, ahol a „magyar származású egyének”: „...bátorság, találékonyosság dolgában mindig legelsők voltak. Igaz, hogy hőstetteiket, kiváló teljesítményeiket csak mi magyarok tartjuk nyilván; az idegenek bizony csupán »osztrák« tüzérségről tudtak.”³

A magyar királyi honvédség kiegészést követő felállításakor a csapatok között, a gyalogság és lovasság mellett, még nem találhattunk tüzérséget. Számptalan próbálkozás történt a hiányzó fegyvernem létrehozására, voltak ezek között talán sikerrel is kecsegtetők,⁴ de egészen a századfordulóig kellett várunk az első olyan események megtörténteig, amelyek később valóban a tüzérfegyvernem létrehozásához vezettek. 1902-ben és 1904-ben – a véd-erőtörvény vitája közben – napirendre került a kérdés, de az osztrák és magyar honatyák hol a szükséges újoncállítás mértékében nem voltak képesek megegyezni, hol az osztrák miniszterelnök ellenkezésén (a közös hadügyminiszter ekkor már támogatta volna az ügyet) halt el a folyamat.

1912-ben már valószínűsíthető volt egy, a közeljövőben kitörő – legalább európai méretű – háború, így az uralkodó engedélyezte a magyar királyi honvédség számára a tüzérség hadrendbe állítását. A honvédségi törvény értelmében a háború kitöréséig, két időszakban 70 ágyús, tarackos és lovas üteget kell felállítani.⁵

Az első időszak 1913-tól 1916-ig tartott volna. Ez 8 táborig ágyús ezred és 2 lovas tüzérosztály keretében 70 ágyús, tarackos és lovas üteg felállítását foglalta volna magában úgy, hogy minden évben 2 ágyús tüzérezred és minden második évben 1 lovas tüzérosztály alakult volna meg. A tarackos ütegek felállítását csak a második fázisra tervezték. Általános alapelvként azt fogalmazta meg az 1912. július 10-én kiadott honvédelmi miniszteri rendelet,⁶ hogy minden „felállítási év” januárjában a törzsek, februárjában a „csapattestek” alakuljanak meg a közös hadsereg bázisán úgy, hogy március 1-jével – állománnyal és technikával – átkerülhessenek a Honvédség alárendeltségébe.

Ugyanezen rendeletben – történelmünk során először, 1912. október 1-jei hatállyal – „Az egységes kiképzés és harckészség ellenőrzésére...” megjelenik a honvéd tüzérségi felügyelő beosztás, a szűk törzsével. Állománya a következő volt:

- „1 tábornok;
- 1 főtitzt;⁷
- 1 tovább szolgáló altiszt;
- 1 küldöncz.”⁸

³ Vitéz Felszeghy Ferenc – Hellebronth Antal (szerk.): A magyar tüzér. Reé László Könyvkiadó és Terjesztővállalat, Budapest (é. n.), 91.

⁴ 1872–1875, szórlövészosztatok.

⁵ Berkó István: A Magyar Királyi Honvédség fejlődése 1868–1918. Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest (é. n.), 98.

⁶ Hadtörténelmi Levéltár (továbbiakban: HL) Honvéd Főparancsnokság (továbbiakban HFP) 1912. eln. 2132 7984/el., 3.

⁷ Azaz százados.

⁸ HL HFP 1912. eln. 2132 7984/el., 5.

A tüzérségi felügyelő a teljes fegyvernem szolgálati előjárója lett, de ami talán még fontosabb, közvetlen előjárója a honvédség főparancsnoka volt. Az akkori szolgálati rendnek megfelelően pedig a fegyvernem kérdéseit érintő javaslatait – a főparancsnokon keresztül – egyenesen a honvédelmi miniszternek tette meg.

A részére kiadott „Szervi határozványokban”⁹ foglaltak szerint egy tüzérkari százados és egy tűzmester segítette munkájában, azonban – a háború alatt – az egyre növekvő tüzérségünkkel kapcsolatos szervezési feladatok egyre több munkát is adtak a felügyelő számára. Szintén a közös hadseregben bevett gyakorlat szerint „nyugdíjazott” és a tényleges állományú tisztek időszakos vezényleésével növelték a törzs létszámát.¹⁰ Érdekességként megemlíthető, hogy – a fentiekén kívül – 1917. július 30-án a tüzérségi felügyelő kérvényezte a m. kir. honvédelmi minisztertől egy fő németül is jól beszélő „női irodai munkaerő” beosztását is,¹¹ amelyet pár hónappal később meg is kapott.¹²

A tüzérségi felügyelő kötelességei közé tartozott nemcsak az összes tüzér „csapat-test”, hanem a Ludovika Akadémia és a központi fegyvertár évenkénti megszemlélése is. E szemléknek tulajdonképpen a szakma minden kérdésére ki kellett terjednie a személyi állomány szabályzat szerinti felkészítésétől a lóidomítás és loápolás, az eszközök célszerű beszerzésének, illetve a rendelkezésre álló anyagok kezelésének kérdésein keresztül egészen a hadrafoghatóságig. Részt kellett vennie a fegyvernem megalakulása során minden fontosabb kiképzésen, és – csakúgy, mint szemléiről – a honvédelmi miniszternek tartozott jelenteni. Személyügyi kérdésekben véleményezési joga és kötelessége volt. Mindezek szellemében intézkedéseket sem ő adott ki, hanem a miniszter számára élt javaslattal.¹³ Ez tehát azt jelentette, hogy a fegyvernem megalakulásának első lépése a szakma legfőbb vezetési szervének létrehozása volt, ezáltal is biztosítva a folyamatos és következetes felügyeletet.

A számtalan szervezési feladat mellett a törzs irányításával, a kiképzés beindítása érdekében – 1913. január 1. határidővel – négy szabályzatot alkottak meg és adtak ki magyar és horvát nyelven. Ezek: „*Gyakorlati szabályzat a honvéd tüzérség számára; Tüzérismeretek; Lövőutmutatás; Utasítás a lovagló és hajtó oktatásra.*”¹⁴

Valamennyi tüzértszot beszélt németül, ám a legénységi állomány nagy része valószínűleg nem. Ebből következik, hogy először a löveganyag okmányainak fordítására volt szükség. A további magyar kiadású szabályzatok megjelenéséig azonban – tekintve, hogy a magyar királyi honvédség tüzérségének megalakulásakor sok üteget egyszerűen áthelyeztek a közös haderőtől – még használatban maradtak a régi, német nyelvű szabályzatok is.¹⁵

⁹ Tulajdonképpen a mai munkaköri leírás és a szervezeti és működési szabályzat (szervezeti működési szabályzat) keveréke.

¹⁰ Sztráva Miklós: Az Osztrák–Magyar Birodalom hadseregének szervezete (a m. kir. honvédelmi miniszter által, 30119/I. ex. 1875. számú rendelettel elfogadott tan- és kézi-könyv). I. füzet: Közös Hadsereg. Franklin-Társulat (Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda), Budapest, 1876, 47. oldal, 4. §.

¹¹ HL HFP 1917. t.üf. 721. sz.

¹² HL HFP 1917. t.üf. 798. sz. A magyar honvédség tüzérsége érdekében dolgozó első hölgy Stooss Artúrné lett.

¹³ Szervi határozványok a magyar királyi honvéd tüzérségi felügyelő számára. Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1913).

¹⁴ HL HFP 1912. t.üf. 119 – 15061. int., 20.

¹⁵ Megfigyelhető, hogy a tüzéralakulatoknál – az írott szolgálati érintkezés során – az 1917-es év közepére kezd igazán terjedni a magyar nyelv, hiszen nagyjából erre az időre sikerül a m. kir. honvédség tüzéralakulatainak zömét valóban magyarrá tenni. Addig azonban számtalan érdekes példát találunk a két nyelv használatára néha még egy parancson, táviraton, úrlapon vagy jelentésen belül is. És végül voltak olyan alakulatok, amelyek a háború végéig megőrizték a közös haderőből hozott nemzetiségi arányokat – ezzel együtt a német vezényleti nyelvet –, mint például a 42. honvéd táborig tüzérdandár.

Érdekes megfigyelni a szabályzatkészítés logikáját is. A Gyakorlati Szabályzat 1913-as és 1917-es kiadásának felépítése megegyezik egymással. Az 1913-ban kiadott anyagban a különböző fejezetek tartalmát átírták, hozzáigazították a magyar sajtóosságokhoz, de lényegét tekintve nem változtattak sokat az eredeti okmányon. Az egyetlen fontos különbséget a III. fejezetben találjuk. E fejezet címe: „A harc.” A korábbi kiadás ezen fejezeténél mindössze egyetlen gondolat található: *Erre nézve egyelőre a német E-5. III. rész 4. füzet irányadó.*¹⁶ Harci tapasztalatok híján tehát nem kívántak máshonnan átvett anyagokat beilleszteni egy hazai okmányba, inkább hivatkoztak. Ezzel szemben a későbbi kiadásban tüzér eleink – több mint három év háborúskodással a hátuk mögött – már 50 oldalon keresztül taglalták a tüzérek harcának kérdéseit a parancsnokok tevékenységétől, a felderítésen és a tűzvezetésen át a különböző viszonyok között végzett tevékenységekig.¹⁷ Egyértelmű tehát, hogy a szabályzatkészítés – az első pillanattól kezdve és később is – inkább gondolkodó elmék alkotása volt, semmint szolgálai fordítás.

A napjainkban a levéltárban fellelhető hatalmas okmány mennyiséget áttanulmányozva egyértelműen megállapítható, hogy a háborús években a tüzérség felügyelőjének valós tevékenysége elsősorban – a „Szervi határozványokban” foglalt feladatokból következően – az alakulatok megszemlélésére, a tüzértisztek személyügyi kérdéseire, a pótütegek életének szervezésére, a különböző szakmai tanfolyamokra irányult.

Az 1912. évi 14 835/el. számú rendelettel összhangban még az év december 7-én Hazai Samu vezérezredes, honvédelmi miniszter kiadta 15 061. számú, a honvéd tüzérség felállítására vonatkozó általános intézkedését, amely már eltért a korábban vázolt tervektől, mivel a felállítás idejét rövidíteni, ütemét pedig – a kialakult nemzetközi helyzet miatt – gyorsítani kellett. Az intézkedés előkészítettségét és komolyságát azonban mi sem bizonyítja jobban, mint a benne szereplő konkrét dátumok és pénzüsszegek, illetve az a tény, hogy – végső soron – megalakult a fegyvernem.

Az intézkedés végrehajtását a közös hadsereg magyarországi kiegészítésű tüzéralakulataival kezdték. Ezekből 1913. január havában megalakultak a törzsek, februárban az ütegek és az egyéb elemek, majd március 1-jei hatállyal helyezték át a tiszteket és a legénységet a honvédség állományába.¹⁸ Így tehát megalakultak az első tüzérutegek, és a szakma jelenleg ettől az időponttól számítja a tüzérség, illetve a tüzérfelderítés hazai megszületését.¹⁹

A világháború kitörésekor tehát rendelkezünk a tüzérezredeink ütegeiből megalakult tüzérdandárokkal, ezek azonban elsősorban tűzalegységeket foglaltak magukban. Az első – és sokáig az egyetlen – szint, ahol megjelent és létezett a tüzérfelderítés, az üteg volt, hiszen ekkor még nem beszélhettünk sem kifejezetten a tüzérfelderítésre létrehozott önálló szervezetekről, sem a dandárok, ezredek vagy az osztályok közvetlen alárendeltségében lévő felderítőerőkről.

¹⁶ Gyakorlati szabályzat a m. kir. honvéd tüzérség számára (tervezet). Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1913, 85.

¹⁷ Uo.

¹⁸ Berkó István: i. m. 98.

¹⁹ Jómagam ezzel nem értek egyet. Az első tüzéruteg felállításáig ugyanis rengeteg szervezési munkát, szabályzatfordítást kellett elvégezni. Ezeknek eredményeként alakulhatott meg az első üteg, így azt gondolom, helyesebb lenne a születésnapot az előző év októberére, a tüzérségi felügyelő beosztás létrehozásának idejére tenni.

A HÁBORÚT MEGELŐZŐ IDŐSZAK

Az első világháború bár nem teljesen váratlanul, ám mégis – szakmai szempontból – felkészületlenül érte az Osztrák–Magyar Monarchiát²⁰ és ezen belül a magyar királyi honvédség tüzérségét is. A korabeli visszaemlékezések nagyjából mind egyetértenek az Osztrák–Magyar haderő tüzérségének állapotát illetően, ám az első évek harci tapasztalatai a tüzérséget, a tüzérfelderítést sem hagyták érintetlenül, hiszen a merőben új háború merőben új eljárásokat követelt. A harcoló felek keresték a követendő utat, és az útkeresés közben egyaránt születtek igen hasznos megoldások és megmosolyogtató elképzelések is.

A szerb és bolgár tüzérek például – a kis számban rendelkezésre álló és általában mellőzött távmérők miatt – igen nagy gondot fordítottak a terep felderítésére. A terep előzetes tanulmányozása során egyes vonatkozási pontoknak a távolságát nagyon pontosan meghatározták, amely később nagyban segítette a célok pontos felderítését és a belövést. Az oroszok pedig eleve úgy gondolták, hogy nincs is szükség a távmérőkre, hiszen maga a löveg a legjobb távolságmérő eszköz...²¹

Annak ellenére, hogy háborút megelőző francia, majd az abból is következő német tüzérségi fejlesztéseket a birodalom tüzér szakemberei nyomon követték, és katonai vezetőire is hatással voltak, tüzérségünk mégsem fejlődött a kellő ütemben, a kellő mértékben.²² A háborúba belépő fegyvernemünk – összehasonlítva a többi hadviselő félével – kis létszámú volt, lövegeink egy része ekkorra már elavult,²³ így megállapítható, hogy a velünk szemben álló haderők mindegyike jobban szervezett tüzérséggel rendelkezett, mint mi.

Nem vizsgálván a hadseregek nagyságát – hiszen a méretbeli mutató nem feltétlenül jelent egyben minőségi mutatót is –, sajnos kijelenthető, hogy még az akkor nem a kor csúcspontját jelentő orosz vagy a szerb tüzérség is fejlettebb volt, mint a miénk. Bőségebb lőszerkészlettel léptek be a háborúba, ütegeik nagyobb mennyiségű híradóanyaggal, vezetékekkel rendelkeztek, és az oroszok esetében a felderítőjárőr létszáma közel a háromszorosa volt a miénknek,²⁴ hogy csak néhány példát említsünk. Ezek pedig nagyon komolyan befolyásolták a tüzérség felderítésének és a tűz vezetésének lehetőségeit. Az egyetlen előnyünk a fegyvernem vitathatatlanul magas elméleti tudású tisztikara és legénységi állománya volt. Ennek ellenére a fegyvernemek közötti együttműködés mégis hagyott kívánnivalót maga után.²⁵

A gondolkodásmódbeli különbségeket jobban megérthetjük, ha megvizsgáljuk egy kicsit a fegyvernemek fejlődését és a – háború elején érvényben lévő – harcszabályzatokat. A gyalogság már a 19. század végén megkapta modern puskáit, míg az első széles körben alkalmazott, korszerűnek mondható löveget – az 5M 8 cm-es ágyút – csak 1908-ban rendszerezítették. A gyalogság szabályzatai szerint csak a támadásnak lehet döntő eredménye, így azt folyamatosan fenn kell tartani. Amennyiben a helyzet úgy kívánta, feladataikat – a gyalogosok – egyedül is megoldhatták. Ennek eredményeképpen sok esetben – különösen a háború első heteiben – a tüzérséget be nem várva, a tűztámogatásra nem is számítva kezdték

²⁰ A Monarchia tulajdonképpen majdnem 50 évvel korábban, 1866-ban vívta utolsó nagy csatáit, egy akkor még merőben más világ, más hadtudományának elvei szerint. A birodalomnak pedig a későbbiekben nem volt lehetősége arra, hogy – elsősorban a gyarmattartó országokhoz hasonlóan – kisebb, főleg helyi harcok során fejlessze elveit, alakítsa ki új elképzeléseit.

²¹ Magyar Katonai Közlöny, hetedik évfolyam. Pesti Könyvnyomda Részvény-Társaság, Budapest, 1914, 49–50.

²² HL Tanulmánygyűjtemény (a továbbiakban: TGY) 399. Az osztrák–magyar tüzérség a világháborúban, 55–63.

²³ Mindössze az 5M 8 cm tábori ágyú és a 30,5 cm mozsár volt korszerűnek mondható.

²⁴ 9 fő helyett 27.

²⁵ Felszeghy–Hellebronth (szerk.): i. m. 159.

meg támadásaikat.²⁶ „Hogy aztán eközben megtizedelődött, az éppen olyan természetes, mint amilyen sajnálatos.”²⁷

A tüérek szabályzatai másként látták ugyanezt a kérdést. Feladatuk mindig is kettős volt, hiszen egyrészt például „el kell némítaniuk az ellenség tüzéségét”, másrésztől viszont egyértelműen úgy fogalmaztak, hogy „...a tüzéségnek mindenkor a gyalogharchoz kell alkalmazkodnia”.²⁸ Ez azonban nem volt egyszerű akkor, amikor a gyalogos parancsnokok nem, vagy nem kellő mértékben ismerték az ő harcukat leginkább támogató, legnagyobb tüzező fegyvernem tevékenységének sajátosságait.

Ebben az időben a fegyvernem szakfelderítése még elsősorban a tüzerütegek figyelőpontjaiból állt. Az elképzések szerint a figyelőponton az ütegparancsnok mellett általában egy zászlós (esetleg hadapród őrmester), egy felderítő altiszt és a távbeszélők egy része tartózkodott. A gyalogság soraiban pár fős felderítőjárőrök tartózkodtak, melyek feladata elsősorban az együttműködés biztosítása és a peremvonalban zajló események figyelemmel kísérése volt. A későbbiekben a háború tapasztalatai természetesen nagyban módosították ezeket az elképzéseket, és növelték a felderítésbe bevonandó erők létszámát is...

Végezetül, nem szabad szó nélkül hagyni a szervezési elképzéseket, illetve problémákat sem. A világháború előtt sem az amerikai, sem a mozgóháború élharcosának számító francia haderő nem érezte szükségét, hogy a gyaloghadosztályaik tüzésége rendelkezzen könnyű tarackkal.²⁹ Az orosz hadseregnél is csak a hadtestekben találhatunk két közepes tarackos üteget. Ezzel szemben a németeknél, az angoloknál és a belgáknál már – a hadtestközvetlenek mellett – a gyaloghadosztályok szintjén is van három, négy, illetve hat tarackos üteg.³⁰

A háború kitörésekor az Osztrák–Magyar Monarchia hadseregeiben – az akkori elképzéseknek betudhatóan – a tábori lövegeknek csak mintegy negyede volt meredek röppályával is tüzelni képes eszköz. A birodalom teljes löveganyagát tekintve 61% volt tábori ágyú, és csak 15% tábori tarack. A vezetés – ha talán egy kicsit későn is, de – felismerte ezeket a hiányosságokat és megpróbált tenni is ellene. Így például 1913-ban az osztrák–magyar hadügyminiszter 30,5 cm-es mozsarakat rendelt a pilseni Škoda gyárból. Ezek a kiváló „ostromlövegek” később a világháború számtalan frontján eredményesen szolgálták a birodalom, vagy – jó néhány belga erőd rombolásával – szövetségeseink érdekeit.³¹

Komoly hegyitüzéségünk tulajdonképpen nem volt, hiszen a hegyiágyúk és -tarackok aránya együtt is mindössze alig valamivel emelkedett 10% fölé.³² A gyalogság soraiban pedig ekkor még egyáltalán nem találunk ágyúkat.

Sajnos a sors iróniája, hogy Csicseric vk. ezredesnek, katonai megfigyelőnek az orosz–japán háború (1904) tapasztalatairól írt német nyelvű tanulmányát nemhogy figyelmen kívül hagyták, hanem az akkori katonai vezetés egyszerűen elvetette annak a vezetéssel és az új harcjeljárásokkal kapcsolatos észrevételeit, javaslatait. Voltak olyan – „harci tapasztalatokon” alapuló – vélekedések, melyek egyenesen azt állították, hogy minél hosszabbra nyúlik egy háború, a tüzéség annál inkább hatástalan, sőt a harc lefolyására egyáltalán semmilyen

²⁶ Sőt kifejezetten óvták a gyalogosparancsnokokat attól, hogy a támadást ahhoz a feltételhez kössék, hogy a tüzéségük megfelelőképpen „lenyűgözte-e” az ellenséget.

²⁷ Felszeghy–Hellebronth (szerk.): i. m. 158.

²⁸ Uo.

²⁹ HL TGY 589. Field Artillery Journal, 1929. évi IX/X. szám, 483. A magyar fordítás 1. oldala.

³⁰ HL TGY 1731. A m. kir. honvédtüzéség fejlődése a világháború alatt, 1.

³¹ Például a nyugati hadszíntéren négy üteg, nyolc löveg. HM HIM HL TGY 119/1. A magyarok a világháborúban, 4–5.

³² Felszeghy–Hellebronth (szerk.): i. m. 172.

hatással sincs. Meglátásuk szerint a tüzer szakemberek – a lötéri tapasztalatik és elméleti számításaik alapján – alaposan túlbecsülték fegyvernemük hatását.³³ Így aztán nem fordítottak elég figyelmet a lövegek megnövekedett tűzgyorsaságára, a megosztott és közvetlen irányítású tűzfeladatok arányának drasztikus változására, valamint a tüzerség – ezekből is következő – megváltozott alkalmazására sem. Ebből következően pedig a gyalogság nem érezte szükségét sem nagyobb számú támogató tüzerség alkalmazásának,³⁴ sem saját harc-eljárásai megváltoztatásának.³⁵

A tüzerség szerepének illetően alulértékelése természetesen a tüzerfelderítés fejlesztését sem ösztönözte. A történelem pedig a világháború folyamán bizonyította, hogy mit is ér valójában a jól szervezett tüzerség, illetve mennyi felesleges véráldozatot követel, ha ilyenell hadviselő felek valamelyike nem rendelkezik.

A HÁBORÚ ELSŐ NAPJAI, A TÜZERFELDERÍTÉS KEZDETE

A háború megkezdésekor tehát még nem figyelpontok egységes rendszeréről, hanem valóban egyes figyelpontok önálló célfelderítéséről és sok esetben az útegek tulajdonképpen önálló tűzvezetéséről volt szó.

Egy útegeknek, ha szegényesen is, de megvoltak az eszközei és személyei – tehát lehetősége – a felderítés végzésére, ám ez idő tájt például egy tüzerosztály parancsnokának törzse elsősorban a napi élet irányítását volt hivatott végezni. A parancsoknak volt egy segédtsjtje, egy trombitása és egy küldönce, valamint mellette működött egy gazdasági hivatal és az egészségügyi személyzet.³⁶ De nem rendelkezett felderítőeszközökkel sem, így látnivaló, hogy igazából semmilyen személyi vagy technikai lehetősége nem volt arra, hogy a tüzerfelderítés vagy a tűzharc menetére – annak megkezdése után – igazi befolyással lehessen.

A háború első heteiben – mint ahogy az várható is volt – nyoma sem volt a gyalogság és a tüzerség összehangolt tevékenységének, vagy ahogyan abban az időben nevezték: „összműködésének”. A tüzerségi előkészítés szinte ismeretlen volt, maguk a gyalogosok sem igazán érezték szükségét.³⁷ Amint felkészültek egy támadás végrehajtására, a puskás századok – nemritkán nemhogy tüzerség, de géppuskák nélkül is – haladéktalanul megkezdtek a támadást, és a tüzerék is azokra célokra löttek, amelyeket éppen felderítettek.

Ne gondoljuk azonban, hogy az elméletek hiányából vagy kidolgozatlanságából eredő szerencsétlen helyzet csak nálunk állt fenn. Egy brit – az 1914. augusztus 22-én lezajlott rossignol-i ütökzet tüzer vonatkozású kérdéseit elemző – tanulmány egyenesen arra hívta fel a figyelmet, hogy amikor várható az ellenséggel való összeütökzés, akkor a tüzerségnek nem

³³ HL TGY 399. Az osztrák–magyar tüzerség a világháborúban, 69.

³⁴ Uo. 72–73.

³⁵ A háború kitorése előtt például született egy tüzer szakmai javaslat, mely szerint a gyalogság előrevonást végrehajtó menetoszlopai – a megnövekedett lötávolság és tűzgyorsaság miatt – már az ellenség útegeitől 7 km-re szétbontakoznak. Ám – korabeli visszaemlékezés szerint – a gyalogság „ezt a nagyási hóbortnak tartott felfogást mosolyogva utasította vissza”.

³⁶ Vitéz Solth Imre ezredes: Egy tüzerüst naplója az 1914–18. évi világháborúból. Országos Tisztii Tudományos és Kaszinó Egyesület kiadványa, Budapest, 1942, 85.

³⁷ A japán–oros háború tapasztalatai alapján a kor szabályzatai mindkét oldalon megegyeztek abban, hogy az álló védelem nem hozhat igazi eredményt, ezért a győzelem kivívásának egyetlen lehetősége a minél gyorsabb és nagyobb ütemű támadás.

menetelnie kell, hanem tüzelőállásról tüzelőállásra kell váltania,³⁸ és a tüzérfelderítőknek minden esetben előre kell menniük és ott kell kiválasztaniuk az ütegek főfigyelőinek helyét, ahonnan 4-5 km-es mélységig belátják az előttük elterülő térséget. A csata egyik legnagyobb problémájaként pedig egyenesen a francia tüzérség gyenge vezetését, az együttműködés nehézségét és a híradó eszközök hiányát jelöli meg.³⁹

Pár nappal későbbi, 1914. augusztus 23–25-i kraszniki csata tanulságai is hasonlóak voltak. A felderítési feladattal kiküldött lovas és gyalogos felderítőosztagok egyaránt azt jelentették, hogy az oroszok Rudniktól északra megerősített állásban vannak. Ekkor a 14. hadosztály két gyalogezrede és egy vadászászlóalja – az 1. hadsereg pár nappal korábban kezdett, a Visztula és Tarnograd térségében sikeresnek bizonyult előretörése okán – szinte menetből, minden előkészítés vagy együttműködés szervezése nélkül vetette magát az ellenségre.

A gyalogság után küldött tüzérfelderítő-járőrök nem találták meg időben az ezred- és zászlóaljparancsnokokat, így az időközben tüzelőállásaikat és figyelőpontjaikat elfoglaló tüzérutegek azt lőtték, amit éppen láttak. Mivel azonban a harc folyásával kapcsolatban meglehetősen tájékozatlanok maradtak, inkább távolabbi célokat pusztítottak, így viszont nem sokat tudtak segíteni a közvetlen harcérintkezésben lévő gyalogságnak.

Ez a kapkodás a lendületesen indult támadás véres összeomlását eredményezte, sőt orosz ellentámadáshoz vezetett, amelyet csak nagy nehezen sikerült megállítani. A harcoknak igazából a sötétedés vetett véget. Ekkorra a gyalogság morálja már annyira megrendült, hogy vélhetőleg nem tudott volna feltartóztatni egy éjszakai támadást. Erre azonban szerencsére nem került sor.

A további harctevékenység éjszakai megtervezése során viszont komoly hangsúlyt fektettek a gyalogság és a tüzérség „összműködésére” és a tüzérfelderítésre. A másnap hajnalban – ilyen módon – kezdett támadás eredményeképpen az ellenség állásait 10.00-ra már mi uraltuk. Csapatunk foglyul ejtettek 600 katonát és két teljes tüzéruteget. Természetesen a másnapi parancsok a sikert egyértelműen – és nem is ok nélkül – a két fegyvernem példaértékű együttműködésének tulajdonítják.⁴⁰

Komoly kultúrája a megosztott irányzásnak és a tűztervezésnek – erre az időre – még nem alakulhatott ki, hiszen az úgynevezett „fedett lövés” is alig pár évtizedes múltra tekintett vissza. A kor gyalogos- és tüzérparancsnokai azt érezték ugyan, hogy az évszázadokig alkalmazott közvetlen irányzás már a múlté,⁴¹ hiszen fegyvereik lőtávolsága jóval meghaladta a korábbi sima csövű, elöltöltő lövegek lőtávolságát, ám igazából az eredményes alkalmazáshoz szükséges elveket és eljárásokat még nem dolgozták ki. Azok pedig, amelyeket már megfogalmaztak, bizony egészen másként festettek a valóságban, mint a szabályzatokban. Ennek egy igen beszédes – és a háború korai időszakára roppant jellemző – példáját meséli el naplójában egy figyelőpontra rendelt elsőtiszt.

³⁸ A lövegek megnövekedett tűzgyorsasága és lőtávolsága, illetve korszerű irányzóberendezések miatt a nyílt tüzelőállások már nagyon veszélyesek voltak. Ez volt az egyik oka, amiért kezdett teret nyerni a megosztott irányzás, a „fedett állásból való lövés”, amelyet már nem lehetett rövid megállások után kiváltani.

³⁹ HL TGY 589. A The Journal of the Royal Artillery 1930. évi áprilisi szám 60. oldalán kezdődő cikk magyar fordításának 22. oldala.

⁴⁰ HL TGY 1066. Szemtanúleírás, 2–3.

⁴¹ „Bár sajnos pont az 1914. novemberi – oroszokkal szembeni – védelmi állások kiépítése során kellett a tüzéreknek komoly nyomást gyakorolni a gyalogos parancsnokokra, hogy az ágyúkat ne a lövészárkokba, illetve azok mögé 10–50 méteres távolságba akarják elhelyezni...” Vitéz Solth Imre ezredes: i. m. 94.

1914. október 21-én a Vereckei-hágó környéki harcokban figyelőpontjáról szinte valószínűtlen kép tárult a szakaszparancsnok szeme elé a Stryj (Sztrí) városától északra fekvő területen. Egy – becslése szerint – hadosztálnál nagyobb erőt volt lehetősége megfigyelni. A szemben álló fél gyalogsággal, lovassággal és tüzérséggel bőven el volt látva. A jól felkészült, ám akkor még meglehetősen gyakorlatlan hadnagy – a háború első hónapjairól lévén szó – a korábban elsajátított elméleti ismereteit próbálta alkalmazni. Elsőnek egy éppen tüzelőállást elfoglaló üteget vett tűz alá, hiszen ez tűnt a legfontosabb célnak. Ekkor azonban egy nagy tömegben, szorosan álló gyalogzászlóaljat vett észre. Alighogy erre leadta az első lövéseket, az előző céltől oldalra – szintén egy tömegben – több lovasszázad tűnt fel, amelyre megint csak megpróbált hatásos tüzet vezetni. Nyilvánvaló, hogy ezt így tovább nem folytathatta. Saját bevallása alapján tevékenységére a kapkodás volt a legkifejezőbb szó. Idő kellett, hogy megnyugodjon. Idő kellett, hogy felismerje aényt: egyetlen tüzszakaszával biztos, hogy nem lesz képes minden célként értékelhető objektumot hatásosan pusztítani.⁴²

1909-ben, Moltke és Conrad megállapodása értelmében, amennyiben Németország támadólag lép fel Franciaországgal szemben, akkor a Monarchia haderejének nagyjából hat hétig kellett volna feltartóztatni az oroszokat, ezzel mintegy védve a német szövetséges hátát.⁴³ Tehát egy eljövendő konfliktust alapvetően pár hétnél nem hosszabbra terveztek, így például lőszert a korábbi békeidőben is lőszergyártással foglalkozó üzemek gyártottak, a Monarchia gazdaságának háborús termelésre történő átállítása akkor még ismeretlen fogalom volt. Ezekben a gyárakban pedig a három műszakos termelés ellenére sem tudták megfelelő mértékben kielégíteni a hirtelen jelentkező óriási igényeket. Ilyen körülmények között érthető, hogy a pontos tüzérfelderítés, a tüzrendszer megszervezése és a tüzvezetés eljárásainak ismerete és alkalmazása kiemelt fontossággal bírt.⁴⁴

Már maga az a tény, hogy a tüzszakaszparancsnokok sokat tartózkodtak a figyelőpontokon, azt mutatta, hogy az ütegearancsnok figyelőpontja⁴⁵ és a felderítőjárőr⁴⁶ léte és alkalmazása már ütegszinten sem minden esetben elégséges. Különösen igaz volt ez a háború elején, hiszen ekkor szinte sehol nem volt elegendő tűzalegység, így nem volt elegendő figyelőpont sem. Honvédségünkben ekkor még a „tüzérmérés” rendszert sem építették ki, így természetes volt, hogy amikor egy tüzérfelderítő megérkezett a támogatandó egységhez, először – például az 1. ábrán látható módon – a gyalogságtól kapott „felderítési adatokat”.⁴⁷ Ezeket pedig később pontosítva és kiegészítve kezdték meg a tüzvezetést.

A tüzérfelderítő szervek nem megfelelő száma és kezdeti tapasztalatlansága (például a tűz javítása során a kis- és nagycélszög figyelmen kívül hagyása)⁴⁸ mellett azonban nagyon gyorsan jelentkezett egy más természetű, ám legalább ekkora probléma is. A háborút

⁴² Uo. 59.

⁴³ HL TGY 119/1. A magyarok a világháborúban, 2.

⁴⁴ A békeidőben zajló kiképzések során egy-egy tüzfeladat végrehajtásának a szabályzatokban lefektetettek szerint kellett történnie. Az ellenőrök pedig – a pontosság mellett – a végrehajtás idejére és a felhasznált lőszer mennyiségre, valamint a tüzfeladat végrehajtásának szabályosságára is figyeltek. Ezzel szemben a fronton szinte kizárólag a hatásosság volt a lényeg. Ez az egyébként érthető igény azonban – hosszú távon – a szakma rovására ment és a szükségesnél jóval nagyobb lőszerfelhasználást eredményezett.

⁴⁵ Ahonnan a parancsnok felderítést folytatott és a tüzet vezette. Rendszerint a tüzérfelderítés szempontjából legalkalmasabb helyen települt.

⁴⁶ Amelynek a gyalogsággal való összeköttetés biztosítása volt az elsődleges, a tüzérfelderítés pedig a másodlagos feladata. Mindig a gyalogság harcrendjében volt, velük együtt mozgott.

⁴⁷ Vitéz Solth Imre ezredes: i. m. 127.

⁴⁸ Uo. 130.

megelőző időszakban még a megosztott irányzású tűzvezetést is úgy képzeltek el, hogy a figyelőpont, illetve a tüzet vezető parancsnok a tüzelőálláshoz viszonylag közel helyezkedik el, így ennek megfelelő volt a tábori könnyűvezeték mennyisége is.

A való élet tapasztalatai azonban igen gyorsan átalakították ezt az elvet, hiszen már az 1914. novemberi kárpátokbéli visszavonulások során végrehajtott helyi ellentámadások előtt előfordult, hogy több mint 4 km vezetéket kellett fektetni a figyelőpont és a tüzelőállás között.⁴⁹ Lehet, hogy mai szemmel ez nem tűnik soknak, de ha belegondolunk abba, hogy ezt olyan ágyús ütegek tették, amelynek átlagos lőtávolsága 4-5 km volt, és a legnagyobb lőtávolságuk is csak 7 km,⁵⁰ akkor mindezt már igen komoly teljesítményként kell értékelni.⁵¹

A gyakorlótereken kialakult kezdetleges elvek, leírt ismeretek, szabályok – érthető módon – gyorsan változtak. Például egy alkalommal az orosz műszer csillanása ugyan elárulta annak helyét, de tüzeink kezdetben nem tudhatták, mit is fedeztek fel. Ám a folyamatos felderítésnek köszönhetően később több alkalommal látták, amint egy fatörzs mögül egy személy egy másik fatörzs mögé nyúl, vélhetőleg a távbeszélőkészülék kagylójáért, hiszen ezt a mozgást minden esetben egy-egy tűzcsapás követte. Tehát valószínűleg tűzérfigyelőt találtak

1. ábra Az ellenség helyzetéről készített vázlat

Forrás: HM HIM HL II. 440/1
625. sz.

⁴⁹ Uo. 111.

⁵⁰ Gyakorlati szabályzat a m. kir. honvéd tüzérség számára (tervezet). Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1917, 3. sz. melléklet.

⁵¹ A világháború során a magyar tüzérutegekben a 8 cm tábori ágyú 7, a 8,35 cm tábori ágyú 11, a 10,4 cm tábori ágyú 12,5, a 7,5 cm hegyiágyú 7 km-es, míg a 10 cm és a 15 cm tábori tarack 8, a 10 cm hegyitarack 8,1, a 30,5 cm mozsár 12,3 km-es maximális lőtávolsággal rendelkezett. A háború végén Pershing tábornok „üreméretbizottsága” a 105 mm-es tarack számára a 12 000 yard (10,8 km) lőtávolságot fogalmazta meg igényként, amely alig 2 km-rel volt nagyobb annál, mint amellyel a mi tarackjaink már a háború alatt is rendelkeztek. HL TGY 589., E. angol fordító 28. sz. a Field Artillery Journal 1929. évi IX/X. szám 483. oldalán kezdődő cikke magyar fordításának 6. oldala.

– semmisítettek meg nem sokkal ezután.⁵² A való élet tapasztalatai és az azokból leszűrűt következtetések tehát szép lassan átalakították nemcsak a tüzérség, de más fegyvernemek munkáját is.

Az árokharc megjelenésével nagy szerepet kapott az áttörés. Annak pedig egyik nagyon komoly előfeltétele volt, hogy az árokrendszer minden egyes elemét fel kell deríteni, ugyanis akár egyetlen épen maradt géppuska vagy beásott löveg is óriási veszteségeket tudott okozni a támadó gyalogságnak. Ez pedig már a feladatok tervszerűbb végrehajtását követelte meg a tüzérfelderítés területén is.⁵³ Az orosz fronton 1914 novemberére kezdett olyan szintű tervszerűség kialakulni, amely magában hordozta a későbbi tüzérségi előkészítések csírait. A korábban felderített és belőtt célokat ugyanis a megadott időben, a megadott sorrendben kellett pusztítani.

2. ábra Tüzérségi „látrajz”

Forrás: HM HIM HL II. 440/1 450.

A Vereckei-hágó környéki csatákban decemberre általánossá váltak az előzetes szemrevételezések, a terepfelderítés és a gyalogsággal történő együttműködés részleteinek tisztázása. Ekkorra már a figyelők elhelyezésénél – akár a gyalogság vonalában helyezték el azokat, akár attól függetlenül – egyre több alakulathoz valódi igény volt a saját vonalak megfigyelésének lehetősége is.⁵⁴ A felderítés eredményeit mind több esetben a 2. ábrán⁵⁵ látható stílusú tájrajzon (vagy más szóval „látrajzon”)⁵⁶ is rögzítették a tüzérfelderítők.

⁵² Vitéz Solth Imre ezredes: i. m. 140.

⁵³ Felszeghy–Hellebronth (szerk.): i. m. 174.

⁵⁴ Vitéz Solth Imre ezredes: i. m. 121.

⁵⁵ HL II. 440/1 450. tüzérségi „látrajz”.

⁵⁶ Amelyek készítésének minősége azonban – tekintve, hogy komoly rajztudást igényelt – nagyon emberfüggő volt. A m. kir. 40. honvéd tüzérdandár anyagai között számtalan szép példa található a viszonylag egyszerű, ám roppant kifejező, érthető munkákra. HM HIM HL II. 442/2 651–657 sz.

Ez egyrészt azt eredményezte, hogy a figyelőponton történt esetleges váltás során az új személyzet számára is gyorsan átláthatóvá váltak a felderítés addigi eredményei, másrészt az ellenség és a terep aktuális helyzetét ennek, valamint a hozzácsatolt – rendszerint 1:25 000 méretarányú – vázlat segítségével jelenthették az előjáró parancsnokság számára is.⁵⁷

A tűzrendszer megszervezésénél az útegek tűzterületeit tereptárgyakhoz kötötten, egyértelműen kijelölték, ebből következően a tűzfelderítők dolga is könnyebbé vált, hiszen már nem csak egy általános feladatszabást kaptak, miszerint bizonyos, meghatározott irányokban derítsenek fel célokat, és próbáljanak meg minél többre hatásos tüzet vezetni.

Ezt követően az állásaikat elfoglalt figyelőpontok és tűzalegységek a meghatározott területen található állások részeire, önálló célokra, vagy a terület több természetes és mesterséges tereptárgyára⁵⁸ „belőtték magukat”. Ezzel az eljárással viszonylag pontosan és gyorsan voltak képesek később – akár harc közben is – tüzüket áthelyezni az újonnan felbukkanó célokra.

Tűzértségünknek szüksége is volt a folyamatos szakmai fejlődésre, hiszen csak ezekkel a fejlesztésekkel volt képes ellensúlyozni a különböző szemben álló hadseregek tűzértségének túlsúlyát, fejlettebb eszközeit, vagy nagyobb ellőhető lőszerkészletét. A szerb hadszíntéren, a balul sikerült második hadjárat decemberi befejezését követően Krauss altábornagy⁵⁹ a következőképpen nyilatkozott: „...*A tűzértség – mint említettem – mennyiség, anyag, lőtávolság és a lövés hatása tekintetében gyenge volt és nem állott a szükség magaslatán. A monarchia összes vezető férfiai, akik tevékenységükkel vagy tétlenségükkel a tűzértség kiépítését megakadályozták, tekintet nélkül arra, hogy forma vagy polgári ruhát viseltek, valamint a népek képviselői, akik szavazatukkal előidéztek vagy túrték, hogy katonáink ilyen gyenge tűzértséggel hadba vonulni kényszerültek – népünkön súlyos bünt követtek el, amennyiben magatartásukkal ezer és ezer derék katona halálát okozták.*”⁶⁰

(A tanulmány 2., befejező részét folyóiratunk 2018/2. számában közöljük.)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Berkó István: *A Magyar Királyi Honvédség fejlődése 1868–1918-ig*. Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, é. n.
- Felszeghy Ferenc – Hellebronth Antal (szerk.): *A magyar tűzér.* Reé László Könyvkiadó és Terjesztővállalat, Budapest, é. n.
- Gyakorlati szabályzat a m. kir. honvéd tűzértség számára (tervezet). Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1913.
- Gyakorlati szabályzat a m. kir. honvéd tűzértség számára (tervezet). Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1917.
- Had-történelmi Levéltár iratanyagai.
- Magyar Katonai Közlöny, Hetedik Évfolyam. Pesti Könyvnyomda Részvény-Társaság, Budapest, 1914.
- Solth Imre ezredes: *Egy tűzértiszt naplója az 1914–18. évi világháborúból*. Országos Tiszti Tudományos és Kaszinó Egyesület kiadványa, Budapest, 1942.

⁵⁷ HL II. 440/3 38. honvéd táborigaznádár 27 XXXV. dandárparancsának 4. pontja.

⁵⁸ Útkereszteződések, erdősarkok, épületek, gödrök és bármilyen olyan tereptárgy, amely biztonsággal megfigyelhető.

⁵⁹ Abban az időben a támadás balszárny-hadtestének a parancsnoka.

⁶⁰ Felszeghy–Hellebronth (szerk.): i. m. 226.

Szervi határozványok a magyar királyi honvéd tüzérségi felügyelő számára. Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1913.

Sztráva Miklós: *Az Osztrák–Magyar Birodalom hadseregének szervezete.* (A m. kir. honvédelmi miniszter által, 30119/I. ex. 1875. számú rendelettel elfogadott tan- és kézi-könyv.) I. füzet: Közös Hadsereg. Franklin-Társulat (Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda), Budapest, 1876.

Wise, Stephen R.: *Gate of Hell: Campaign for Charleston Harbour, 1863.* University of South Carolina Press, 1944.

Magyarország és a CSDP Magyar szerepvállalás az Európai Unió közös biztonság- és védelempolitikájában

Szerkesztette: Túrke András István – Besenyő János – Wagner Péter

A tanulmánykötet szerzői különböző szempontokat elemezve mutatják be az Európai Unió közös biztonság- és védelempolitikáját (CSDP), valamint Magyarország szerepvállalását az EU-vezetésű válságkezelő műveletekben, missziókban.

A szerkesztők nagy gonddal választották ki a kötet szerzőit, figyelemmel voltak arra, hogy ne csak a hadtudomány képviselőiből, adott esetben EU-missziós tapasztalattal rendelkezőkből kerüljenek ki a szakemberek, hanem a különböző határos tudományterületekről, más minisztériumok és felsőoktatási intézmények berkeiből is, hogy tágabb kontextusban, geopolitikai kereteket is bemutatva tárgyalják a közös biztonság- és védelempolitika különféle aspektusait. A téma aktualitásához nem fér kétség, hiszen napjaink nagy kihívása a migrációs válság.

Kiss Álmos Péter Háború a nép között Esettanulmányok a negyedik generációs hadviselés történetéből

A második világháborút követő évtizedekben a hadviselés domináns formája a negyedik generációs (vagy aszimmetrikus) konfliktus lett: a nem állami hadviselők erőszakos, fegyveres kihívása az állam hatalmával, tekintélyével, legitimitásával szemben. E konfliktusok nemcsak Európa peremvidékén (a Balkánon, a Kaukázusban) hoztak jelentős változásokat, de megérintették az Európai Unió egyes központi államait (például Franciaország) is. A kötet azokat az alapelveket keresi, amelyekkel egy demokratikus európai állam kormánya idegen segítség nélkül is meg tud felelni a kihívásnak, ugyanakkor a törvény és az erkölcs határain belül képes megőrizni nemzeti kultúráját és hagyományait, illetve meg tudja tartani értékeit, szabadságjogait és életmódját.

